

# ТЕХНОЛОГІЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧА ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНИХ ВУЗІВ

---

**Віктор Сидоренко**, доктор педагогічних наук, професор,  
завідувач кафедри трудового навчання і креслення  
Національного педагогічного університету  
імені М.П. Драгоманова  
м. Київ  
член-кореспондент АПН України  
**Людмила Синенко**, завідувач теплоенергетичного відділення  
Київського енергетичного коледжу,  
викладач вищої категорії,  
співвидавець

## ТЕХНОЛОГІЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧА ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНИХ ВУЗІВ

*Стаття присвячена актуальній проблемі дослідження технології педагогічної діяльності викладача ВНЗ як важливого чинника підвищення якості професійної освіти студентів технічних спеціальностей. У ній також розглядаються і аналізуються психолого-педагогічні умови впровадження технології у педагогічну практику викладачів, основні суперечності, та притаманні цьому процесу.*

Технологія педагогічної діяльності сучасного викладача у технічному ВНЗ відіграє важливу роль у формуванні фахових вмінь та навичок, підвищенні якості професійної освіти.

**Метою нашої статті** є дослідження технології педагогічної діяльності викладача ВНЗ як важливого чинника підвищення якості професійної освіти студентів технічних спеціальностей.

**Постановка проблеми.** Зазначена проблема перебувала у центрі уваги В. Гузєєва, В. Радкевича, Г. Селевко, М. Сибірської, В. Сластьоніна, А. Хуторського, Д. Чернілевського, Е. Юдіна, В. Юженко, Т. Яблонської та ін.

Технологія педагогічної роботи викладача технічного ВНЗ – складний процес, який включає різноманітні види інноваційної діяльності, формування фундаментальних професійних знань у студентів, необхідних вмінь і навичок, методичне забезпечення освітнього процесу.

На сьогодні розширилися і функції викладача, який бере активну участь у процесі формування майбутнього спеціаліста. Проблема формування майбутніх спеціалістів пов'язана із поняттям наставництва, вибором стилю взаємодії зі студентами: директивного; пасивного втручання; колегіального. Обраний стиль часто визначає тип ставлення викладача до студентів: авторитарний, егоїстичний, агресивний; підозрілий, підлеглий, залежний, приязний, альтруїстичний [1, 100 – 103].

На наше переконання, формування у педагогів високої культури праці, розвиток умінь і навичок здійснення конкретних технологічних процесів виступає основою формування важливих професійних якостей особистості студента. Специфіка навчальної діяльності студентів при цьому виявляється у її творчому характері і прояві індивідуальності студента у кожному виді навчальної діяльності. З цією специфікою пов'язані суперечності і недоліки у системі професійно-технічної освіти, що склалися за останні роки: невідповідність форм і методів контролю та оцінки результатів діяльності студентів технічного профілю творчому характеру особистісно орієнтованого навчання; суб'єктивний підхід до оцінки продуктів діяльності студентів; відсутність конкретних критеріїв оцінки результатів їх навчальної діяльності.

**Виклад основного матеріалу.** Традиційна форма оцінки знань, умінь і навичок студентів орієнтована головним чином на підсумкову атестацію знань – іспит чи залік. Вона не враховує якості виконання поточних завдань, оскільки фіксується лише факт виконання за принципом “зараховано” – “не зараховано”, що не стимулює систематичну пізнавальну роботу студентів у ході навчання і не забезпечує індивідуальний контроль самостійної роботи студентів під час семестру.

Прорахунки у системі оцінювання особистих

## ТЕХНОЛОГІЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧА ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНИХ ВУЗІВ

досягнень студентів призводить до формальної фіксації отриманих знань, умінь і навичок. У традиційній педагогіці процес оцінювання передбачає використання бальної оцінки, об'єктивність якої піддається у даний час серйозній критиці як у педагогічній теорії, так і на практиці. Саме тому професійно-педагогічна культура викладача останніми роками є предметом інтенсивного вивчення у системі професійної освіти [2, 52].

Сьогодні у педагогічній науці відсутнє єдине розуміння педагогічної технології. У нашій роботі ми керувалися такими визначеннями:

- "педагогічна технологія" – це галузь педагогічної науки, що займає проміжну ланку між дидактикою, теорією виховання і методикою, припускаючи перехід педагогічної діяльності на технологічний рівень, на якісно новий ступінь ефективності, оптимальності, наукоємності у порівнянні із традиційним рівнем, який в основному зосереджувався на методиці.

У контексті технології педагогічної діяльності викладача технічного ВНЗ можна виділити систему інваріантних педагогічних умінь та навичок з позиції оптимальної організації суб'єкт-суб'єктної педагогічної взаємодії зі студентами у процесі управління цілісним навчально-виховним процесом вузу.

Технологія педагогічної діяльності викладача вищої школи як компонент професійно-технологічної культури реалізується у процесі розв'язання таких педагогічних задач: аналізу і рефлексії цілісного педагогічного процесу і його елементів, суб'єктно-суб'єктних відносин, подолання труднощів; конструктивно-прогностичних завдань побудови цілісного педагогічного процесу відповідно до загальної мети професійно-технічної діяльності, проектування і програмування навчально-виховної діяльності, прогнозування бажаних наслідків і результатів; організаційно-діяльнісних – втілення оптимальних варіантів організації педагогічного процесу, поєднання різноманітних видів педагогічної діяльності, вибір доцільних форм і методів; оцінно-інформаційних – завдань збору, обробки і зберігання інформації про стан і перспективи розвитку педагогічної системи, її об'єктивної оцінки; коригувально-регулювальних – завдань корекції протікання, змісту і методів педагогічного процесу, встановлення необхідних комунікативних зв'язків, їх регуляції і підтримки.

Головним у формуванні технології діяльності викладача вищої школи є виявлення і використання його потенціалу. Сучасний університетський викладач має володіти такими професійними компетенціями:

- науковою (бездоганне знання предмету, який викладається);

- педагогічною (знання вікових особливостей студентів, володіння педагогічними технологіями, вибір доцільних методів і засобів педагогічного впливу);

- психологічною (створення сприятливого психологічного клімату у групі, формування інтересу і мотивації до навчання);

- практичною (володіння необхідними професійними навичками, уміння продемонструвати теоретичні знання у практичній діяльності);

- організаційною (уміння правильно організувати навчальну і науково-дослідницьку діяльність студентів).

Формування і функціонування технології педагогічної діяльності викладача забезпечується за допомогою сукупності психолого-педагогічних умов: формування особистісно творчої концепції педагогічної діяльності (забезпечення єдності навчання, виховання і розвитку особистості студента); рефлексії і суб'єкт-суб'єктна взаємодія викладача і студента; широкого використання сучасних педагогічних технологій та інновацій; забезпечення особистісно творчої самореалізації студентів; диференціації та індивідуалізації у процесі підвищення науково-педагогічної кваліфікації; упровадження варіативних форм підвищення професійно-педагогічної культури викладачів, упровадження ними у практику технології педагогічної діяльності.

Викладачі технічного ВНЗ повинні вміти надавати практичну допомогу у формуванні особистісних, емоційно-вольових, пізнавальних навичок студентів, самоорганізації діяльності, формуванні навичок поведінки у соціально-психологічному просторі ВНЗ, а також проводити психокорекційну роботу зі студентами за допомогою різних методів та форм роботи.

Останнім часом важливу роль у житті ВНЗ відіграє психологічна консультація. Організація цієї роботи сприяє створенню необхідної психологічної атмосфери, що забезпечує комплексну адаптацію першокурсників до навчання у ВНЗ, враховує психофізіологічний, соціальний, професійний та педагогічний аспекти.

Психологічна служба у взаємодії з викладачами допомагає студентам ефективно налагоджувати комунікативні зв'язки, аналізувати свій внутрішній світ, розуміти закони взаємодії між людьми [3, 9 – 12].

Важливе значення у формуванні професійних умінь і навичок займає інтеграція власного сприйняття студента та сприйняття його "Я-образу" навколишніми людьми. У цьому плані важливо

## ТЕХНОЛОГІЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧА ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНИХ ВУЗІВ

надати студенту можливість побачити себе очима інших людей, зіставити самооцінку та оцінку іншими членами групи; оволодіти технікою “корекції сприймання інших та себе” [4, 28 – 30].

Від культури педагога, наставника залежить ефективність процесу формування у студентів навичок психічної саморегуляції: підвищення рівня самоконтролю і моральної саморегуляції щодо виявів свого емоційного стану у процесі спілкування, формування соціально придатних навичок, оволодіння навичками зняття втоми, напруги, роздратування тощо [5, 62 – 86]. Інший аспект формування соціальних навичок особистості полягає у формуванні адекватного сприймання часу, уявлення про часовий перебіг, вміння правильно розподіляти час, займатися самоорганізацією діяльності та розподілом власного часу.

Особливого значення набуває проблема формування життєвої перспективи особистості у студентів. Саме педагог з його життєвим і культурним досвідом може вплинути на уявлення студентів про свій життєвий шлях, життєві перспективи особистості; визначення індикаторів життєвої самореалізації, а також взаємозв'язок минулого, теперішнього і майбутнього особистості [6, 95 – 101]. Саме викладач сприяє виробленню у студентів життєвих цілей та сенсу життя.

У період навчання у ВНЗ викладачі звертають увагу на позитивне ставлення студентів до навчання, розробку мотиваційних моделей щодо шляхів здобуття обраної спеціальності [7, 38 – 39].

Соціалізація стимулює у студентів потребу у самоствердженні. Залежно від можливості реалізувати потребу у самоствердженні, самовизначенні, самореалізації, самооцінці студентів можна поділити на три групи. Перша група має такі можливості, у другій – вони обмежені, у третій – цих можливостей зовсім немає. Відбувається первинне розшарування середовища студентів, розподіл на “хороших” та “поганих”, “слухняних” та “порушників”, “здібних” та “нездібних”. При цьому “нездібні”, “погані”, “порушники” намагаються цей стереотип виправдати, для чого використовують прояви непокори, агресивності.

Від психологічної компетентності викладача залежить ефективність налагодження соціальних контактів студентів, коло їх повсякденного спілкування. Саме викладач сприяє формуванню вміння налагоджувати соціальні контакти студентів: вміння розпочати розмову, знайомить зі специфікою ділового і особистісного спілкування. У цьому контексті важливе значення має процес формування у студентів навичок активного слухання, прийому, засвоєння та передачі навчальної

інформації. Студентів важливо вчити аргументувати свою точку зору. Ефективна навчальна діяльність залежить також від сформованості колективу студентів, а також адаптованості особистості в студентській групі [5, 77 – 84].

Окрім цього, робота зі студентами передбачає оволодіння навичками безконфліктного спілкування.

К.Н. Волков вивчав залежність успішності студентів від їх взаємостосунків у групі. Було доведено, що між успішністю навчальної діяльності студентів і структурою їх взаємостосунків є така залежність: при більш чіткій внутрішній структурі спілкування в групі і при наявності вираженого соціометричного лідера відзначається більш висока успішність [8, 128].

У дослідженні М.Ю. Бабанського виявлено, що на 1-му курсі студенти характеризують один одного через: сприймання зовнішніх ознак; співвідношення зовнішніх ознак з особистісними характеристиками; інтерпретацію вчинків. Сприймання зовнішніх ознак на 1-му етапі відбувається при формуванні першого враження; на 2-му етапі сприймання один одного відбувається на підставі вторинних ознак; а 3-й етап характеризується відносно цілісним уявленням про людину, котра сприймається.

Особливістю професійної діяльності є не тільки перетворення зовнішнього світу, а й пристосування його до різноманітних потреб людини. Професіоналізація – це один із чинників соціалізації, а отже, і розвитку особистості. Фактором розвитку особистості є професійний еталон, вибір якого пов'язаний з розв'язанням проблеми сенсу життя. При цьому центральною суперечністю, що забезпечує розвиток особистості, є суперечність між образом “Я” та еталоном. Стереотипний, схематизований професійний еталон робить неможливою повноцінну інтеграцію особистісного досвіду, а професійне становлення у цьому випадку перешкоджає розвитку особистості. У той же час варто пам'ятати, що становленню особистості сприяє лише індивідуалізований професійний еталон, тобто такий, що відображає індивідуальні особливості індивіда, оскільки виражає автентичне природі конкретної людини цілепокладання.

Процес професійної освіти майбутніх фахівців з експлуатації та обслуговування теплоенергетичного устаткування включає:

- теоретико-практичне навчання, метою якого є здобуття професійних знань, умінь та навичок;
- становлення цілісної особистості фахівця з експлуатації та обслуговування теплоенергетичного устаткування;
- виховна і корекційна робота.

## ТЕХНОЛОГІЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧА ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНИХ ВУЗІВ

Виходячи з аксіологічної моделі структури і розвитку індивідуальної свідомості, запропонованої З.С. Карпенко, процес професійної освіти майбутніх техніків зумовлюється, на наш погляд, наступним психологічним механізмом – розвитком почуття справедливості як професійної цінності шляхом усвідомлення соціального значення власної професійної мотивації.

У контексті нашого дослідження цікавими є праці Г.О. Райковської, присвячені проблемі формування та розвитку технічного мислення студентів технічних ВНЗ [9, 20]. Означені автором закономірності дозволили виявити шляхи удосконалення формування професійного (технічного) мислення студентів-першокурсників. Дослідниця рекомендує:

- використовувати міжпредметні зв'язки між загальнотехнічними і спеціальними дисциплінами;
- включати до навчального процесу нові види пізнавальних задач, максимально наближених до сучасного виробництва;
- вдосконалювати мислительні операції, спрямовані на розвиток технічного мислення студентів.

Для підготовки кваліфікованих робітників, здатних швидко адаптуватися в умовах сучасного виробництва, необхідно підвищувати ефективність теоретичного й виробничого навчання. Висока активність студентів досягається під час їхньої виробничої практики. Для того, щоб студенти були зайняті повноцінною самостійною роботою, набули умінь застосовувати знання, самостійно розв'язувати технічні питання, розвивати своє технічне мислення, потрібні добре обладнані майстерні й кабінети. Тому створення навчально-матеріальної бази є однією з необхідних умов для успішного розв'язання питань активізації пізнавальної діяльності студентів на уроках [10, 61 – 63].

Нами була проаналізована програма Північно-західного державного заочного технічного університету, кафедри теплотехніки та теплоенергетики (спеціальність “експлуатація теплоенергетичних установок і систем”, завдання для контрольних робіт студентів та методичні рекомендації” енергетичного факультету м. Санкт-Петербург).

Провідне завдання цього курсу – сформувати у студентів стійкі навички розробки необхідної при експлуатації теплоенергетичних установок і систем технічної документації (інструкції з експлуатації, посадові інструкції, плани, проекти організації роботи) [11, 13].

Курс базується на дисциплінах: “Котельні установи і парогенератори”, “Тепломасоб'ємне устаткування підприємств”, “Теплові двигуни і

нагнітачі”, “Теоретичні основи автоматичного управління”, “Джерела і системи теплопостачання підприємств”, “Надійність теплоенергетичного устаткування”.

**Висновки.** У результаті широкого запровадження нових інформаційних технологій навчання, вдосконалення комп'ютерів та їхнього програмного забезпечення спостерігається докорінна перебудова процесу навчання, яке стає якісно відмінним від традиційного. Тому постає проблема перегляду теорії навчання та розробки дидактичної технології особистісно орієнтованого навчання, розвитку і корекції ціннісно-мотиваційної сфери майбутніх техніків-теплотехніків.

Аналіз психолого-педагогічної літератури показав, що впровадження інформаційних технологій у навчання позитивно відображається на формуванні професійних якостей майбутніх техніків-теплотехніків.

Застосування інформаційних технологій розвиває особистість студента, готує його до самостійної продуктивної діяльності, розвиває системне, алгоритмічне, творче мислення. Проте перевантаження студентів можуть привести до формування негативного ставлення до використання комп'ютера чи порушення здоров'я, тому важливо звернути увагу на ергономічні показники безпеки педагогічних технологій.

Реалізація соціального замовлення, зумовленого інформатизацією сучасного суспільства, тобто підготовка фахівців-користувачів засобами нових інформаційних технологій; інтенсифікація всіх рівнів навчально-виховного процесу також є важливими цілями використання засобів нових інформаційних технологій у педагогічному процесі вузу.

Отже, технологія педагогічної діяльності викладачів забезпечує ефективність навчально-виховного процесу вищих навчальних закладів і виступає важливою умовою підвищення якості професійної освіти студентів технічних спеціальностей.

Подальшого дослідження потребують проблеми розроблення і втілення у практику ВНЗ ефективних навчальних, інформаційних, модульних технологій і програм професійного становлення майбутніх техніків-теплотехніків.

1. Вишневський П. Р. Удосконалення самостійної роботи курсантів як умова підвищення ефективності педагогічного управління навчальним процесом у вищому військовому навчальному закладі // *Збірник наукових праць № 32. Частина II. – Хмельницький: Вид-во НАДПСУ, 2004. – С. 100 – 103.*



2. Іванова О. І. Психофізіологічні характеристики студентів-першокурсників // Біологічні науки. – Суми, 1999. – С. 87 – 93.
3. Яблонська Т.М. Тренінг педагогічної рефлексії для студентів та вчителів. – Практична психологія та соціальна робота, 1999, № 2. – С. 9 – 12.
4. Мачинський О.В. До проблем ідентифікації особистості. – Практична психологія та соціальна робота, 2000, № 7. – С. 28 – 30.
5. Гоголева А.В. Динаміка розвитку студентського колектива // Психолого-педагогічні аспекти адаптації студентів до навчального процесу в вузі / Отв. ред. В.А. Гаврилов. – Кишинев: Штиінца, 1990. – С. 77 – 84.
6. Епифанцева А.И. Роль перспектив в самовоспитании личности студента. – В кн.: Вопросы психологии и деятельности студентов / Отв. ред. В.Г. Асеев. – Иркутск, 1976. – С. 95 – 101.
7. Тренинг развития жизненных целей / Под ред. Е.Г. Троцхиной. – СПб.: Речь, 2001. – С. 38 – 39.
8. Волков К.Н. Психологи о педагогических проблемах. / Кн. для учителя / Под ред. А.А. Бодалева. – М.: Просвещение, 1981. – 128 с.
9. Коваленко В. Науково-методичне забезпечення професійної підготовки фахівців з будівельної механізації. // Професійно-технічна освіта. №3, 1999. – С. 31 – 34.
10. Социальная психология личности в вопросах и ответах: Учеб. пособие / Под ред. проф. В.А. Лабунской. – М.: Гардарики, 2001. – 397 с.
11. Эксплуатация теплоэнергетических установок и систем: Рабочая программа, задание на контрольную работу, методические указания к выполнению контрольной работы. – СПб.: СЗТУ, 2004, – 13 с.

**Ігор Туманов, професор кафедри ландшафтної архітектури**

*Львівського національного лісотехнічного університету України,  
професор кафедри культурології та українознавства,  
кандидат мистецтвознавства, доктор педагогічних наук, доцент  
Дрогобицького державного педагогічного університету  
імені Івана Франка*

## **ВЗАЄМОДІЯ ТА СИНТЕЗ МИСТЕЦТВ: ПРОБЛЕМА ВИЗНАЧЕННЯ ЗМІСТУ ПРОЯВІВ У СУЧАСНІЙ ХУДОЖНІЙ КУЛЬТУРІ В КОНТЕКСТІ ФІЛОСОФСЬКО-ЕСТЕТИЧНОГО ОСМИСЛЕННЯ ПРОЦЕСІВ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ ТА ІНТЕГРАЦІЇ МИСТЕЦТВ**

*На матеріалах історії філософсько-естетичного осмислення процесів диференціації та інтеграції мистецтв доводиться необхідність подальшого теоретичного розгляду питань взаємодії й синтезу мистецтв з урахуванням специфіки сучасного мистецтва. В процесі аналізу виявляються особливості різних концептуальних підходів осмислення явищ, зроблена спроба визначення причин неадекватної їх класифікації на сучасному етапі розвитку художньої культури.*

Взаємодія та синтез мистецтв – одна з постійних проблем суспільства, яка на різних етапах його розвитку вимагає розв'язання як практичних, так і теоретичних питань. У наш час, незалежно від того, що існує розгорнута теорія розвитку мистецтва в часі й просторі і чітко визначена причина виникнення явищ, розв'язання теоретичних питань взаємодії та синтезу мис-

тецтв не втрачає актуальності. Одним із фактів, що підтверджують необхідність такого вирішення, є існуюча на сьогоднішній день розбіжність у класифікації явищ. Ось декілька прикладів неадекватного їх визначення.

1. У роботі “Естетика, мистецтво, мистецтвознавство” (1983) В. Ванслова стверджується, що існує три групи синтезу, а саме: